

ВЫДАНИЕ АРХЕАГРАФИЧНЫХ КРЫНИЦ ПА ГІСТОРЫІ КАНФЕСІЙНЫХ АДНОСІН У РАСІЙСКОЙ ІМПЕРЫІ Ё XIX ст.

Барсук Алена Яўгеньеўна

Мазырскі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя І. П. Шамякіна
(г. Мазыр, Беларусь)

Прадстаўлена характарыстыка археаграфічных крыніц па гісторыі канфесійных адносін у XVI–XVII стст., выдадзеных дзяржаўнымі Археаграфічнымі камісіямі ў Вільні, Кіеве, Санкт-Пецярбурзе ў XIX ст.

Цікаваць да гісторыі канфесійных адносін узрасла пасля далучэння беларускіх зямель да Расійскай імперыі. Вывучэнне археаграфічных крыніц XIX ст. дазваляе вызначыць накірункі дзяржаўнай палітыкі Расійскай імперыі, зацікаўленай у неабходнасці абгрунтавання тэзісу заняпаду праваслаўнай царквы ў XVI–XVII стст. на беларускіх землях у складзе Рэчы Паспалітай пад ціскам каталіцтва і падкрэсліць стойкасць змагароў за веру продкаў. Да серыйных археаграфічных публікацый, выдадзеных у Санкт-Пецярбургу, належаць “Акты, относящиеся к истории Западной России” ў 5-ці тамах (1846–1853 гг.), “Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России” ў 15 тамах (1861–1897 гг.). Дзейнасць Кіеўскай археаграфічнай камісіі, заснаванай у 1843 г., звязана з выданнем “Памятников полемической литературы в Западной Руси, изданных временной комиссией для разбора древних актов” у 3 тамах у складзе 39 тамоў “Русской исторической библиотеки, издаваемой Археографической Комиссией” у 1872–1915 гг. і “Архива Южной и Западной России” у 35 тамах. Цэнтрам выдання крыніц па гісторыі Рэчы Паспалітай была таксама Вільня. У выніку дзейнасці Віленскай археаграфічнай камісіі выйшлі “Акты, издаваемые Комиссией, высочайше утверждённой для разбора древних актов в Вильне”, “Археографический сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси”.

Выключна міжканфесійным адносінам у “Паўднёва-Заходняй Русі” у XIV–XVIII стст. прысвечаны матэрыялы I часткі (у 12 т.) “Архива Юго-Западной России”. Найбольшую цікавасць выклікаюць дакументы, выдадзеныя ў I т. збору, у які ўвайшлі акты 1481–1596 г. Яго складальнікам і аўтарам прадмовы быў прафесар Іванішчаў, які на падставе выдадзеных дакументаў характарызаваў крызісны стан праваслаўнай царквы, вызначаў прычыны і мэты злучэння канфесій, аналізаваў падзеі напярэдадні зацвярджэння уніі, апавядаў пра падзеі праваслаўнага і ўніяцкага Сабораў у Бярэсці ў 1596 г. Ён зрабіў высновы, што пашырэнне уніі не прынесла жаданых вынікаў: гэты “рэлігійны пераварот” падзяліў грамадства на два варожыя станы [1, с. LXXXVI–LXXXVII]. Даследчык вызначаў прычыны пашырэння уніі: заняпад праваслаўнай іерархіі ў выніку злоўжывання правам патранату і недахоп асветы [1, с. XV]. Значную частку дакументаў складаюць асабістыя скаргі праваслаўнага святарства на рабаўніцтва царкоўнай маёмасці, гвалт і ўціск з боку дзяржаўных ураднікаў (войтаў, старостаў і інш.) ці судовыя цяжбы [1, с. 242–243; 389–390; 391–393; 290–333]. Толькі дзве крыніцы, змешчаныя ў першым томе, маюць дачыненне да каталіцкага святарства. Гэта скарга ксяндзоў вікарыяў галоўнага Луцкага касцёла на мяшчан, якія “паялі каталіцкае духавенства і пагражалі касцёлу” ад 4 студзеня 1584 г. і скарга мяшчан луцкіх ад 25 красавіка 1586 г. на дзеянні ксяндза Грэгара, вікарыя галоўнага Луцкага касцёла, які ў п’яным выглядзе разам з натоўпам узброеных людзей “напаў на гарадскі рынак, збіў і параніў мяшчан, шкоды нарабіў” [1, с. 185.; 217–218].

Частка дакументаў па гісторыі праваслаўнай царквы (1322–1648 гг.) у Паўднёва-Заходняй Русі былі выдадзены пад рэдакцыяй Арэста Лявіцкага ў першай частцы, 6 томе археаграфічнага збора, што выдаваўся ў Кіеве. Гісторыі праваслаўя на беларускіх і ўкраінскіх землях у другой палове XVII ст. – канцы XVIII ст. прысвечаны 4 том першай часткі “Архива Юго-Западной России” пад рэдакцыяй У.Б. Антановіча.

Большасць палемічных твораў таксама былі выдадзены ў розных археаграфічных зборах XIX ст. Шырока вядомы твор Пятра Скаргі “Аб адзінстве Царквы Божай” (1577 г., другое выданне 1590 г.) быў выдадзены на польскай мове ў складзе “Памятников полемической литературы в Западной Руси” (1882 г.). Тамсама выдаецца яго праца “Берасцейскі сінод і абарона Берасцейскага сіноду” (1597 г.) на польскай мове і ў перакладзе І. Пацея на “рускую мову” [2]. У супрацьвагу іх творам побач друкуецца палемічны твор Хрыстафора Філалета (Праўдалюбца) “Апокрисис, albo отповедь на книжки о съборе Берестейском” [3]. Тамсама надрукаваны “Антиризис или Апология против Христофора Филалета”, напісаны Іпаціем Пацеем у адказ на “Апокрысіс” у дасціпнай і іранічнай манеры [4]. Працы І. Пацея, І. Вельяміна Руцкага, Л. Кривзы і інш. як прыхільнікаў царкоўнай еднасці таксама былі выдадзены збіральнікамі старажытных актаў па гісторыі Паўднёва-Заходняй і Заходняй Расіі [5]. У межах працы археаграфічных камісій у Кіеве і Санкт-Пецярбургу выдаваліся палемічныя творы вядомых праваслаўных дзеячаў. Шырокую вядомасць атрымалі творы Мялецця Сматырыцкага З. Капыценскага, А. Філіповіча як абаронцаў праваслаўя і інш. [6].

Такім чынам, цікавасць да азначанай праблематыкі ў XIX ст. выклікала неабходнасць збору, сістэматызацыі і друку дакументаў, што знайшло адлюстраванне ў стварэнні і дзейнасці дзяржаўных Археаграфічных камісій у Вільні, Кіеве, Санкт-Пецярбургу.

Літаратура

1. Архив Юго-западной России, издаваемый временной комиссией для разбора древних актов, состоящей при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе. Ч. 1: Т. 1: Акты, относящиеся к истории православной церкви в Юго-западной России. – Киев: Унив. тип., 1859. – LXXXVII, с. 559.

2. Скарга, П. О единстве церкви / П. Скарга // Памятники полемической литературы в Западной Руси. – СПб.: Тип. А. М. Котомина, 1882. – Кн. 2. – Стб. 223–526. – Русская историческая библиотека, издаваемая археогр. комиссией. – Т. 7.; Скарга, П. Берестейский собор и оборона его / П. Скарга // Памятники полемической литературы в Западной Руси. – СПб.: Тип. А. М. Котомина, 1903. – Кн. 3. – Стб. 183–328. – Русская историческая библиотека, издаваемая археогр. комиссией. – Т. 19.

3. Филалет, Х. Апокрисис албо отповедь на книжки о соборе Берестейском / Х. Филалет // Памятники полемической литературы в Западной Руси. – Кн. 2. – Стб. 1003–1820. – Русская историческая библиотека, издаваемая археогр. комиссией. – Т. 7.

4. Потей, И. Антиризис или Апология против Христофора Филалета / И. Потей // Памятники полемической литературы в Западной Руси. – СПб.: Сенатская тип., 1903. – Кн. 3. Стб. 477–982. – Русская историческая библиотека, издаваемая археогр. комиссией. – Т. 19.

5. Потей, И. Гармония албо согласие веры, сакраментов и церемоней святое Восточное церкви с костелом Рымским / И. Потей // Памятники полемической литературы в Западной Руси. – СПб.: Тип. А. М. Котомина и Ко, 1882. – Кн. 2. – Стб. 169–222. – Русская историческая библиотека, издаваемая археогр. комиссией. – Т. 7.; «Sowiła wiņa», сочинение, изданное латино-униатами в 1621 году // Архив Юго-Западной России, издаваемый комиссией для разбора древних актов. – Киев: Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1887. – Ч. 1, т. 7. – С. 454–461; Кривза, Л. Оборона унии / Л. Кривза // Памятники полемической литературы в Западной Руси. – Кн. 1. – Стб. 157–312. – СПб.: тип. А. Траншеля, 1878. – Русская историческая библиотека. – Т. 4.

6. Смотрицкий, М. Verificatia niewinności / М. Смотрицкий // Архив Юго-Западной России, издаваемый комиссией для разбора древних актов. – Киев: Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1887. – Ч. 1, т. 7. – С. 279–344; Смотрицкий, М. Obrona Verificasey / М. Смотрицкий // Архив Юго-Западной России, издаваемый комиссией для разбора древних актов. – Киев: Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1887. – Ч. 1, т. 7. – С. 345–442.; Копыстенский, З. Палинодия или Книга Обороны католической святой апостольской Восточной Церкви / З. Копыстенский // Памятники полемической литературы в Западной Руси. – СПб.: Тип. А. Траншеля, 1878. – Кн. 1. – Стб. 313–1200. – Русская историческая библиотека, издаваемая археогр. комиссией. – Т. 4.; Филиппович, А. Диариуш албо список деев правдивых, в справе помножена и объяснена веры православное голошений / А. Филиппович // Памятники полемической литературы в Западной Руси. – СПб.: Тип. А. Траншеля, 1878. – Кн. 1. – С. 49–156.